

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/nauka-i-edukacja/badania-historyczne/konferencje/26677,Konferencja-naukowa-Mechanizmy-i-ludzie-wladzy-w-PRL-Warszawa-1415-pazdziernika-.html>
02.03.2026, 17:50

Strona znajduje się w archiwum.

Konferencja naukowa „Mechanizmy i ludzie władzy w PRL” – Warszawa, 14-15 października 2010

14.10.2010

W dniach 14-15 października 2010 r. w Centrum Edukacyjnym IPN „Przystanek Historia” przy ul. Marszałkowskiej 21/25 w Warszawie odbyła się konferencja naukowa „Mechanizmy i ludzie władzy w PRL”, przygotowana przez Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej IPN w Warszawie.

Podczas pierwszego dnia debaty historycy i politolodzy mówili m.in. o podstawach prawnych sprawowania władzy w PRL i nadrzędnej roli partii nad organami administracyjnymi oraz ludziach władzy i jej modelach.

Prof. Tadeusz Mołdawa, politolog, powiedział m.in., że władza w PRL powstała niezależnie od obowiązującego po II wojnie światowej ładu prawnego II Rzeczypospolitej. Zakwestionowano konstytucję kwietniową i marcową, a wprowadzono nową (1952 r.), która pozwalała na rządy jednej partii.

Historyk prof. Janusz Wrona, mówiąc o kompetencjach i hierarchii urzędów administracji centralnej, podkreślił, że władza opierała się na trzech atrybutach: wyznaczaniu i delegowaniu przez partię konkretnych osób na dane stanowiska, ich wszechobecności we wszystkich instytucjach oraz stałej ochronie takiej formy władzy przez UB, a później SB. Zwrócił uwagę na marginalizację roli sejmu.

Prof. Antoni Dudek, omawiając model nadzoru PZPR nad aparatem państwowym, nazwał go grą pozorów. „Mielśmy do czynienia z próbą zachowania formalnej niezależności poszczególnych organów władzy państwowej przy równoczesnym jej faktycznym podporządkowaniu rzeczywistemu kierownictwu PZPR. Rzeczywistym ośrodkiem decyzyjnym pozostawał I sekretarz PZPR. On delegował władzę na różnego rodzaju osoby, urzędy i organy kolegalne” – tłumaczył.

Sebastian Drabik przedstawił funkcjonowanie Komitetu Wojewódzkiego PZPR (odpowiednika Komitetu Centralnego) na przykładzie województwa krakowskiego. Natomiast prof. Jerzy Eisler omówił zmiany kierownictw partyjnych w PRL. Podkreślił, że zmiany na szczytach PZPR każdorazowo były wymuszane przez Kreml. Wszyscy kolejni przedstawiciele władzy w PRL uzależnieni byli od władz ZSRS.

Dr Krzysztof Persak za pomocą prezentacji multimedialnej przedstawił relacje kilku organów wykonawczych władz naczelnych PZPR, m.in. Biura Politycznego KC PZPR i Sekretariatu KC. Przybliżył ich strukturę, skład personalny, wiek członków, aktywność i rodzaj spraw, którymi się zajmowały.

Dr Mirosław Szumiło natomiast zaprezentował syntetyczny obraz elity władzy, jej podstawowe cechy społeczno-demograficzne, wykształcenie, pochodzenie społeczne, wiek, płeć. Przedstawił zmiany pokoleniowe i ścieżki kariery.

Referat dr. Wandy Jarząbek dotyczył pozycji peerelowskich elit władzy w bloku wschodnim. Jej zdaniem pozycja PRL była najsilniejsza w czasach Gomułki, a najsłabsza za Gierka, po czym znowu wzrosła pod koniec lat 80.

Prof. Waldemar Dziak omówił różne modele sprawowania władzy komunistycznej na przykładzie Korei Północnej, Chińskiej Republiki Ludowej i Ludowej Republiki Albanii. Podkreślił, że powszechni i permanentny terror był główną metodą rządzenia (i ten stan niemal bez zmian trwa do dziś).

W drugim dniu konferencji mówiono m.in. o znaczeniu osobowości I sekretarza KC PZPR.

Robert Spałek, omawiając mechanizmy władzy w okresie 1948–1956, zastanawiał się, na ile w okresie bierutowskim mieliśmy do czynienia z despotycznym Bierutem, Bermanem i Mincem, a na ile z mechanizmem despotycznym. Zdaniem historyka osobowość Bieruta nie miała decydującego znaczenia w sprawach zasadniczych – współdecydentami byli zmieniający się reprezentanci specjalnych służb wojskowych i cywilnych, nad którymi w znacznej części władzę sprawowali Sowieci. Ważną rolę pełnili też kontrolerzy i recenzenci kierownictwa PZPR, jakimi byli ambasadorowie ZSRS.

Konrad Rokicki mówił natomiast o cechach charakteru Władysława Gomułki. Podkreślił, że w żadnym okresie istnienia PRL osobowość pierwszego sekretarza nie miała tak dużego wpływu na państwo i partię, jak w czasach Gomułki, nie tylko dlatego, że najdłużej pełnił funkcję I sekretarza. Choć miał grono najbliższych współpracowników (Józef Cyrankiewicz, Kazimierz Moczar), sprawował w pełni autorytarne rządy. Z upływem lat stawał się coraz bardziej despotyczny i przekonany o własnej nieomyślności.

Z kolei dr Marcin Zaremba przybliżył postać Edwarda Gierka. I sekretarz preferował styl władzy określany rządami „ekipy”, do której angażował osoby zaprzyjaźnione. Zapewniało to spójność aparatu władzy, ale nie zawsze fachowość.

Prof. Andrzej Paczkowski opowiedział o gen. Wojciechu Jaruzelskim, który wpisywał się w schemat silnych przywódców. Skupił w swoim ręku pełnię władzy jako szef partii i jednocześnie premier rządu. Sprawował silne rządy, zorganizowane na wzór wojskowy.

W drugim dniu obrad został też przeprowadzony kilkugodzinny panel dyskusyjny na temat „»Państwo w państwie«. Rola wojskowych (GZI, WSW) i cywilnych (UB, SB) służb specjalnych w formalnym i nieformalnym zarządzaniu PR”L. Wzięli w nim udział badacze prezentujący odmienne spojrzenia i interpretacje historii PRL: prof. Antoni Dudek, prof. Andrzej Friszke, prof. Krzysztof Komorowski, prof. Andrzej Paczkowski, dr Zbigniew Siemiątkowski i prof. Andrzej Zybertowicz. Podczas rozmowy poruszono wiele wątków szczegółowych, które znajdą swoje odzwierciedlenie w publikacji przygotowywanej przez Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej IPN w Warszawie. Syntetyczne ich omówienie byłoby trudne, niemniej jednak, chcąc podsumować dyskusję, można się pokusić o wniosek, że wbrew stereotypom nigdy nie było tak, że służby specjalne, mimo struktur, powiązań i wielkiego potencjału politycznego, rządziły partią. Ostateczny nadzór

sprawowała partia i uosabiający ją I sekretarz KC PZPR (pewnym częściowym wyjątkiem od tej reguły były jednak lata stalinowskie).

PROGRAM SESJI

14 października 2010 r., czwartek

Prowadzenie: dr Tomasz Łabuszewski

I. Podstawy prawne sprawowania władzy. Nadrzędna rola partii nad organami administracyjnymi państwa

- Prof. Tadeusz Mołdawa, *Podstawowe akty ustrojowe regulujące funkcjonowanie Polski Ludowej*
- Prof. Janusz Wrona, *Kompetencje i hierarchia urzędów. Formalna a rzeczywista pozycja polityczna Marszałka Sejmu, Przewodniczącego Rady Państwa, Prezesa Rady Ministrów*
- Prof. Antoni Dudek, „Pierwsza władza” – model nadzoru PZPR nad władzą ustawodawczą, wykonawczą i sądownictwem
- Sebastian Drabik, „Mikroświat” – *Komitet Wojewódzki PZPR wobec wojewódzkich ogniw władzy i administracji państwowej (1956-1975)*
- Prof. Jerzy Eisler, *Zmiany kierownictw partyjnych w PRL*

DYSKUSJA

II. Ludzie i modele władzy

- Dr Krzysztof Persak, *Centralna egzekutywa PZPR*
- Dr Mirosław Szumiło, *Elita władzy. Studium socjologiczne*
- Dr Wanda Jarząbek, *Pozycja peerelowskich elit władzy w bloku wschodnim – wybrane przykłady*
- Prof. Waldemar Dziak, *Różne modele sprawowania władzy komunistycznej na przykładzie Korei Północnej, Chińskiej Republiki Ludowej, Ludowej Republiki Albanii*

DYSKUSJA

15 października 2010 r., piątek

Prowadzenie: prof. Jerzy Eisler

III. Znaczenie osobowości I sekretarza KC PZPR (rola jednostki)

- Robert Spalek, *Komunistyczny triumwirat: Bierut, Berman, Minc*
- Konrad Rokicki, *Apodyktyczny szef: Gomułka i podwładni*
- Dr Marcin Zaremba, *Rząd rządzi – partia kieruje*
- Prof. Andrzej Paczkowski, *Rola WRON i „Dyrektoriatu”*

DYSKUSJA

IV. Panel historyczno-politologiczny:

Państwo w państwie. Rola wojskowych (GZI, WSW) i cywilnych (UB, SB) służb specjalnych w formalnym i nieformalnym zarządzaniu PRL

Moderator panelu: prof. Jerzy Eisler

Uczestnicy panelu:

prof. Antoni Dudek

prof. Andrzej Friszke

prof. Krzysztof Komorowski

prof. Andrzej Paczkowski

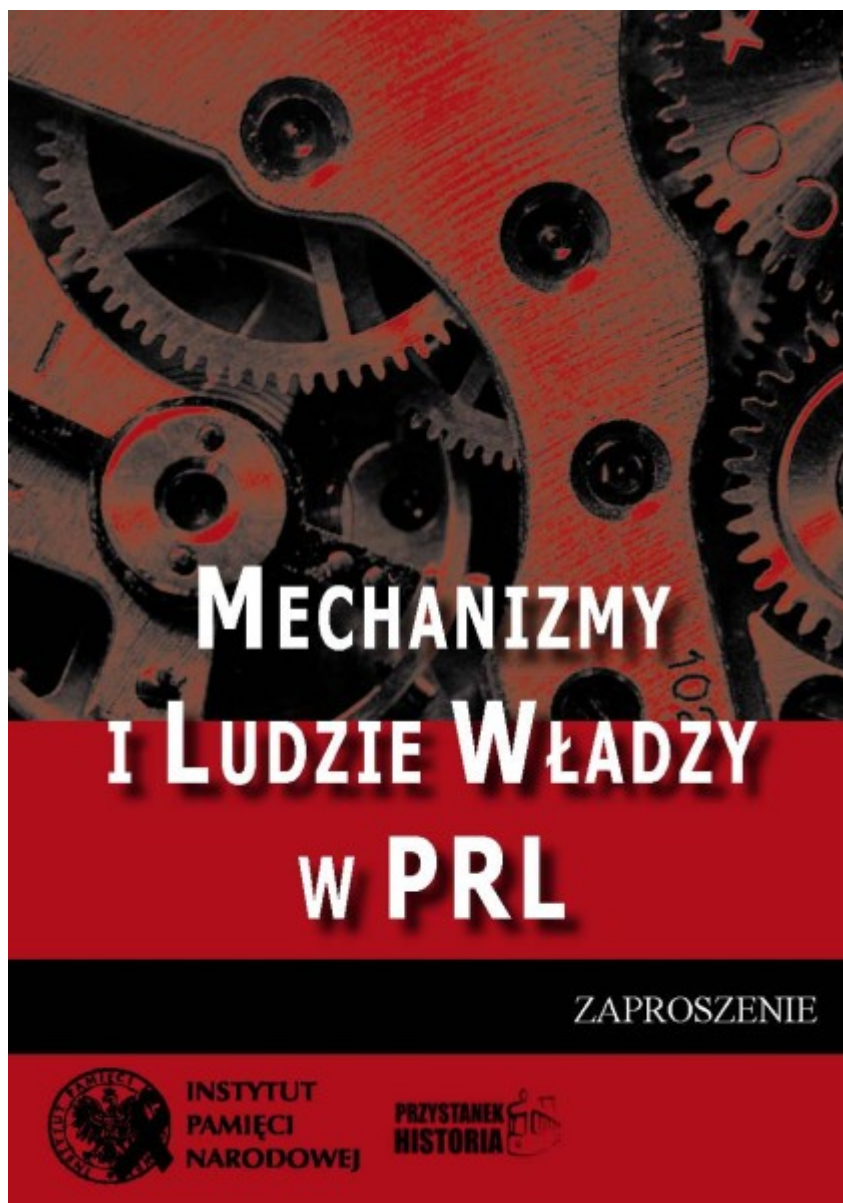
dr Zbigniew Siemiątkowski

prof. Andrzej Zybertowicz

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Warszawa

Pliki do pobrania
(pdf, 2.14 MB)